

KULTURA | 17/5/2023. | PIŠE Lujo Parežanin

DANIJEL ŽEŽELJ: Nemam previše empatije za patnje umjetnika

“Umjetnik u gladovanju” je posebno zanimljiv jer predstavlja metaforu položaja umjetnika u društvu. To je jedna od kasnih Kafkinih priča – napisao ju je dvije godine prije smrti. Dakle, moglo bi se se tumačiti i kao njegov testament o vlastitom položaju pisca i umjetnika u odnosu na društvo, govori međunarodno priznati vizualni umjetnik i autor izložbe “Umjetnik u gladovanju”



Foto Vida TV/Screenshot

DANIJEL ŽEŽELJ jedan je od naših međunarodno najpriznatijih autora stripova, ilustratora, animatora i multimedijalnih umjetnika. Njegove grafičke romane i ilustracije objavljivali su neki od najvećih svjetskih izdavača. Ovih je dana u zagrebačkoj Galeriji Forum u suorganizaciji Subversive Film Festivala i Kulturno informativnog centra otvorena njegova izložba “Umjetnik u gladovanju”, temeljena na novom grafičkom romanu “Kao pas”. Tim smo povodom sa Žeželjom razgovarali o nastanku izložbe, KAFKI kao trajnom autorskom poticaju, mogućnostima stripa kao medija, tretmanu društvenih problema i drugim temama.

Kako je došlo do realizacije vaše izložbe u okviru Subversive Film Festivala i kako se ona u taj kontekst uklapa?

NIKOLA DEVČIĆ MIŠO pozvao me prije par godina da napravim plakat za Subversive Film Festival i tako je počela suradnja, iako se zapravo poznajemo već jako dugo. Prije otprilike godinu dana Mišo je pokrenuo inicijativu da napravimo izložbu koja bi bila predstavljena u okviru ovogodišnjeg Subversivea. Budući da se trebala održati u Galeriji Forum, što je meni jedan od ljepših galerijskih prostora u Zagrebu, odmah sam pristao, iako tada još nisam znao što će ta izložba biti. Međutim, poklopilo se da sam upravo u to doba radio na grafičkom romanu čija okosnica je Kafkina pripovijetka “Umjetnik u gladovanju”. Iz njega je proizašao ciklus grafika koji čini ovu izložbu. Osim navedene pripovijetke, korišteni su fragmenti još nekih Kafkinih djela, kao što su “Plave bilježnice”, “Proces”, “Careva poruka”

POVEZANI ČLANCI

Selma Selman Borimo se za budućnost koja nam s pravom pripada

Rafaela Dražić: Nada nije samo osjećaj, ona je akcija

Katja Praznik: I umjetnici su radnici

Jean Peters: Antifašistički pokret opet dobiva zamah

Levi Orta: Promjena na Kubi je neminovna

i “Želja da postaneš indijanac”. Sve to je uklopljeno u narativni ciklus dio kojega je izložen u Galeriji Forum. Čini mi se da je Subversive festival idealan okvir za ovakvo predstavljanje Kafke jer njegovo djelo u osnovi jest subverzivno, u smislu da se uvijek radi o promišljanju odnosa pojedinca i njegovog okruženja, odnosno sistema. Ta je tema danas aktualnija nego u vrijeme kad je pripovijetka bila napisana i objavljena, pa i zato mislim da je ovo pravi trenutak i za ovu izložbu i za grafički roman, koji će uskoro biti objavljen u Frakturinom izdanju pod naslovom “Kao pas”.

Kako ste materijale iz novele preveli u izložbu?

Promišljajući ih u okvirima prostora Galerije Forum, crteže sam odlučio izložiti kao velike grafike, a tekst, koji je u romanu uklopljen u stranice stripa, odlučio sam izmjestiti na zid galerije u obliku didaskalija. Ne radi se, dakle, o originalima, nego o printovima velikog formata – njih 33 od ukupno 82 stranice grafičkog romana. Izloženi printevi tvore kratke epizode. Kretanjem kroz galeriju može se postepeno pratiti izvorna narativna nit grafičkog romana, što međutim nije preduvjet za razumijevanje izložbe. Promatraču je prepušteno da tekstove prije svake cjeline čita ili ne, povezuje linearno ili nekako drugačije, ili nikako. Ali mislim da imaju smisla jer daju još jednu, pripovjednu dimenziju izloženom materijalu.

Pričanje kroz slike

“Umjetnik u gladovanju” je duže vrijeme predmet vašeg interesa u različitim formatima, a referirate se na njega i u grafičkoj noveli “Monk”. Što vam je u njoj toliko poticajno?

Riječ je o pripovijetki koja za mene ima posebnu važnost otkako sam je prvi put pročitao. Često sam joj se vraćao u različitim formama. Moja prva interpretacija tog teksta dogodila se u bostonskom muzeju Isabela Stewart Gardner, gdje smo radili multimedijalni performans s projekcijama slajdova, glazbom uživo i naracijom glumca. Točno ste naveli da je ona citirana i u jednom fragmentu grafičkog romana “Monk”, a slajdove koje sam koristio u spomenutom performansu sam pretočio i u jedan prilično statičan strip od nekoliko stranica. No, oduvijek je postojala želja da tu pripovijetku, ali i sve drugo što na neki način iščitavam u Kafki, pokušam transformirati u cjelovit grafički roman. “Umjetnik u gladovanju” je posebno zanimljiv jer predstavlja metaforu položaja umjetnika u društvu. To je jedna od kasnih Kafkinih priča – napisao ju je dvije godine prije smrti. Dakle, moglo bi je se tumačiti i kao njegov testament o vlastitom položaju pisca i umjetnika u odnosu na društvo. Apsurd tog odnosa na Kafkin je jedinstven način predstavljen dramatično i istovremeno komično, jer umjetnikova situacija je u konačnici njegov vlastiti odabir. Njegova patnja i žrtva posljedica su njegovog poziva, ali i odluke. Nitko se ne mora baviti umjetnošću. Ne sumnjam u neophodnost izbora i svojevrstu žrtvu, ali nemam previše empatije za patnje umjetnika, osim ako nisu uvjetovane okolnostima koje se ne mogu kontrolirati. Taj se napor i teret ne može uspoređivati s teretom koji nije odabran, već je nametnut izvana, okolnostima, vremenom i prostorom. Utoliko je Kafka precizno i bez patetike dijagnosticirao položaj umjetnika. Uostalom, radi se o piscu koji se nikad nije “profesionalno” bavio književnošću, nego je pisao noću dok je danju radio kao agent osiguravajućeg društva za ozljede na radu.

Strip forma je otvorena i anarhična, bez čvrste i jasne definicije, a sam postupak dozvoljava neograničenu slobodu jer za napraviti strip ne treba mnogo: list papira i olovka ili kist

U svojem pristupu predlošcima – bilo fikcionalnim, bilo povijesnim, odnosno biografskim – naglašavate razliku između ilustracije i interpretacije, pri čemu ste očito skloniji potonjoj. Koji je specifičan interpretativni ugao koji vam medij stripa omogućuje?

Meni se sviđa položaj stripa kao marginalne umjetnosti, iako to danas više nije tako. Kada sam se počinjao baviti stripom, on definitivno nije pripadao tzv. priznatim umjetnostima – bio je puno bliže ulici, na način na koji su grafiti, rock i eksperimentalna glazba bili dio ulične i alternativne kulture. Međutim, prije ili kasnije sve završi u galeriji i muzeju. Strip forma je otvorena i anarhična, bez čvrste i jasne definicije, a sam postupak dozvoljava neograničenu slobodu jer za napraviti strip ne treba mnogo: list papira i olovka ili kist. Kao što ste rekli, mene ne zanimaju tradicionalne biografije – nisu me VAN GOGH ili MONK zanimali da bih opisivao njihov život, to su više reakcije na njihovu umjetnost. Ne bih htio zvučati pretenciozno, ali najlakše mi je to usporediti s načinom na koji je TARKOVSKI obradio biografiju ANDREJA RUBLJOVA, razbijajući tradicionalnu strukturu naracije. Mene vizualna umjetnost zanima kao narativna forma, na način na koji je, recimo, tradicionalno slikarstvo narativno. Kao nekadašnjem studentu Akademije likovnih umjetnosti, velika inspiracija su mi barokno slikarstvo i CARAVAGGIO. Sve njegove slike su izrazito narativne, svaka u sebi ima priču ili priče čiji slojevi su duboki i kompleksni, a nikada

banalni. Zanima me mogućnost pričanja priča kroz slike – da li je to strip, ilustracija, slika, animacija ili multimedijalni performans, uvijek o njima razmišljam kao o narativnim formama. Opet, ne nužno na konvencionalan kronološki način.

Koliko je, kada govorimo o uvriježenoj percepciji stripa, zanemaren taj njegov potencijal za narativni eksperiment, koji je izražen i u vašim radovima kao što je “Recall”?

Mislim da stripu nedostaje ozbiljna kritička i teorijska evaluacija koja se, recimo, dogodila filmu, pogotovo pedesetih i šezdesetih godina. Kvalitetni tekstovi o stripu postoje, ali generalno, rijetko kada naletiš na tekst koji ozbiljno promišlja raspon jezika stripa te njegov odnos s ostalim umjetnostima i medijima. Jer strip jest multimedijalna forma. Govorio sam već o materijalnoj jednostavnosti tehnike i tehnologije stripa, koje ostavljaju veliku mogućnost istraživanja. U tom smislu, jako mi je zanimljiv i eksperimentalni strip, koji čak u potpunosti zanemaruje naraciju, koji je poput improvizirane glazbe. Zanimljivi su mi i superherojski stripovi, karikaturni strip, underground strip, čitavo široko polje stripovskih žanrova. Imam ogromno poštovanje za Disneyjeve crtače kao vrhunske majstore crtačke vještine. Strip je sve to zajedno i utoliko je neiscrpno bogat.

Vrhunski Fibrin katalog

Vaši radovi su često društveno investirani. Primjerice, “Dani mržnje” su direktan komentar zapaljive situacije u SAD-u. Kako se kao umjetnik pozicionirate u odnosu na takve teme?

Mislim da je veliki izazov suvislo obraditi društvene teme. Lako je upasti u klopku banalnosti, pogotovo ako se radi o suvremenoj političkoj i društvenoj situaciji. Uvijek pomaže sagledavati takve situacije s vremenske, ali i prostorne distance. Naravno da me društvena zbivanja zanimaju – “Days of Hate”, koji je nastao u suradnji sa scenaristom ALEŠOM KOTOM, bio je pokušaj reakcije i komentara na ono što se zbiva u SAD-u, premda je to jedan proces koji još uvijek traje i situacija nije obećavajuća. To je društvo u kojem sam dugo živio i zaista se radi o drugačijem, “novom” svijetu. U SAD sam došao s nešto manje od 30 godina i čini mi se da sam bio već puno prestar da bih se uklopio. No opet, SAD ima u sebi fascinantnu životnu energiju, sposobnost obnavljanja, mobilnost, optimizam. I sama veličina tog kontinenta uslovljava drugačije razmišljanje. Osjećaj da su mogućnosti beskrajne, iako iluzoran, ima ogromnu snagu i moć. Ali sve ove tenzije prisutne su oduvijek, one su u temeljima društva i poretka, samo zadnjih godina nezadrživo izlaze van. Mene takva tematika može zanimati jedino ako se provlači kroz osobno iskustvo. Mislim da je gubljenje vremena govoriti o politici na općenit način.

Mene društvena i politička tematika može zanimati jedino ako se provlači kroz osobno iskustvo. Mislim da je gubljenje vremena govoriti o politici na općenit način

U vašem je radu često nailazimo na ambivalentne utopijske tragove, pa tako i u izloženim grafikama prepoznajemo aluzije na Tatlinu ili brutalističku arhitekturu Tbilisija. Što za vas predstavljaju takve reference?

Brojne priče koje sam radio smještene su u utopiju, odnosno negativnu utopiju koja se referira na sadašnjost, često zato što mi to daje veću slobodu vizualne interpretacije. Ne moram se nužno vezati za ovo što je sada oko nas, već imam veću slobodu u kreaciji ambijenta i arhitekture koje koristim kao aktivne elemente priče. I ovaj grafički roman nastao prema Kafki dešava se u nekom međuprostoru – moglo bi to biti rano dvadeseto stoljeće, a mogao bi pripadati i bliskoj budućnosti ili sadašnjosti. Čini mi se da to priči daje univerzalnost. Vrijeme je relativno, mislim da danas nismo pametniji nego prije dvjesto ili dvije tisuće godina – vjerojatno smo gluplji.

Kada smo se već vratili “Umjetniku u gladovanju”, što mislite o utjecaju umjetne inteligencije na rad ilustratora i vizualnih umjetnika?

Čitam da su brojni pametni i mudri ljudi jako zabrinuti zbog umjetne inteligencije. Nemam pojma u kojem će se smjeru sve skupa razvijati. Vidio sam zanimljive vizuale koji su nastali uz pomoć umjetne inteligencije i čini mi se da se radi o potencijalno korisnom alatu, ali nisam ga imao vremena istraživati. Na koji način će promijeniti stvari, tek će se vidjeti. Nitko nije mogao znati ni da će Facebook ili Instagram biti bitan medij za bilo što.

Kakvo je stanje strip izdavaštva u Hrvatskoj, postoji li sustavna podrška u okviru

kulturne politike?

Stripovi koje radim namijenjeni su vanjskom tržištu i izdavačima s kojima već dugo radim i objavljujem – američkim, talijanskim, francuskim i tako dalje – pa nisam ni mjerodavan govoriti o hrvatskoj sceni i načinu na koji funkcionira. Čini mi se da je manje-više sve prepušteno individualnim inicijativama, kao što je bilo kada sam se i sam počinjao baviti stripom. Strip crtači i autori su uglavnom samostalni i posvećeni ljudi koji rano nauče snalaziti se i probijati sami, okrenuti su prema van, jer strip je globalni fenomen i njegovo tržište je ogromno, inspirativno i bogato te konstantno raste. Što se pak čitanja stripova tiče, Hrvatska na primjer ima Fibru, izdavača s jednim od najboljih strip-kataloga na svijetu. Ne znam koliko ljudi ovdje je toga svjesno – kroz Fibrin filter može se čitati možda i najbolje od svjetske produkcije. Ali i to je prvenstveno rezultat strasti jednog čovjeka koji radi svoj posao izuzetno posvećeno i kvalitetno. ■

Potražite Novosti od petka na kioscima.
Informacije o pretplati pronađite ovdje.

KOLUMNE

VIKTOR IVANČIĆ

Hrvatski zabranitelji

BORIS DEŽULOVIC

Tajna himalajske soli

SINAN GUDŽEVIĆ

**Glosar
Sarajevskog
atentata**

BORIS RAŠETA

Mimoplovna sila

POGLEDAJ SVE →

NOVOSTI
HOBOČIJA

SNV
CHB



PORTAL NOVOSTI
Ljudevita Gaja 7, Zagreb, Hrvatska
Telefon 01 48 11 198
Telefaks 01 48 11 281
E-mail info@portalnovosti.com

KONTAKTI
PRODAJNA MJESTA
PRETPLATA
TISKANA IZDANJA
IMPRESSUM
PRIJATELJI
KOLAČIĆI

